

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Samenwerken voor een duurzame lokale toekomst: Een onderzoek naar het effect van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten

Hoekstra, Rik

Citation

Hoekstra, R. (2023). *Samenwerken voor een duurzame lokale toekomst: Een onderzoek naar het effect van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten.*

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3656275>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenwerken voor een duurzame lokale toekomst

Een onderzoek naar het effect van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten

Rik Hoekstra

s2305941

1 juni 2023

Masterscriptie MPS: Politiek,
Beleid en Management

Dr. N.A.J. van der Zwan

9.996 woorden

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
1.1 Aanleiding en onderzoeksvraag.....	4
1.2 Onderzoeksdoel	5
1.3 Maatschappelijke relevantie	5
1.4 Wetenschappelijke relevantie	5
1.5 Leeswijzer.....	6
2. Theorie.....	7
2.1 Multi-Level Governance en klimaatbeleid	7
2.2 Local Climate Governance	8
2.3 Theoretische verwachtingen en causaal mechanisme.....	9
3. Methodologie.....	12
3.1 Onderzoeksdesign.....	12
3.2 Casusselectie.....	12
3.3 Conceptualisering	14
3.4 Operationalisering.....	14
Tabel 2 – Operationaliseringstabel van concepten.....	16
3.5 Dataverzameling en analyse	17
3.6 Methodologische beperkingen.....	17
4. Resultaten	19
4.1 Inleiding.....	19
4.2 Delft	19
4.2.1 Het gemeentelijk klimaatbeleid.....	19
4.2.2 Gemeentelijke klimaatnetwerken en samenwerkingen	20
4.2.3 De voor- en nadelen van samenwerken.....	22
4.3 Leiden	23

4.3.1 Het gemeentelijk klimaatbeleid.....	23
4.3.2 Gemeentelijke klimaatnetwerken en samenwerkingen	24
4.3.3 De voor- en nadelen van samenwerken.....	26
5. Analyse.....	28
Tabel 3 – Ingevulde covariational tabel met uiteenzetting van variabelen	29
6. Conclusie.....	31
7. Literatuurlijst.....	33

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en onderzoeksvraag

Aangezien de aarde opwarmt en klimaatverandering steeds desastreuzere gevolgen heeft, speelt klimaatbeleid een steeds grotere rol in diverse lagen van het openbaar bestuur. ‘Klimaatactie’ is mondiaal bijvoorbeeld opgenomen in de *Sustainable Development Goals* van de VN (SDG, z.d.). Verder worden internationale afspraken gemaakt over klimaat, waarvan het Parijsakkoord uit 2015 een van de bekendste en invloedrijkste is. Wereldleiders hebben daar afgesproken dat de opwarming van de aarde onder de 2°C moet blijven ten opzichte van voor de industrialisatie. Ze streven zelfs naar een 1,5°C-doel, omdat de opwarming vanaf dat punt onomkeerbare risico’s met zich meebrengt (UNFCCC, z.d.). De EU onderstreept het belang van dit klimaatakkoord. Om aan deze doelen te voldoen is de Europese klimaatwet aangenomen, waarin is vastgelegd dat de EU in 2050 klimaatneutraal moet zijn (EC, z.d.). Ook nationaal wil de overheid – onder andere door dit klimaatdoel over te nemen – klimaatactie nemen (Rijksoverheid, z.d.-b).

Naast al deze (inter)nationale acties en doelen wordt sinds de *United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED) van 1992 erkend dat ook lokale overheden een belangrijke rol in het klimaatbeleid spelen (Bansard et al., 2017). Lokale klimaatactie is nodig, want klimaatverandering is een *glocal* probleem – een wereldwijd probleem dat lokaal verschillende risico’s veroorzaakt (Giest, 2014). Bovendien zijn steden verantwoordelijk voor 70% van de wereldwijde afvalproductie en broeikasgasuitstoot en 60% van de wereldwijde energieconsumptie (Osei Kwadwo & Skripka, 2022). Om effectief klimaatactie te ondernemen, is het als lokale overheid daardoor essentieel om zowel adaptief als mitigerend beleid op te stellen. Klimaatadaptatie is het aanpassen aan de verwachte negatieve effecten van klimaatverandering. Klimaatmitigatie is het tegengaan van verdere klimaatverandering, mede door de uitstoot van broeikasgassen te verminderen (IPCC, 2023; Reckien et al., 2018). Bij mitigatie speelt vooral de transitie naar duurzame energiebronnen een belangrijke rol.

Sinds 1992 vragen gemeenten en andere lokale overheden steeds meer aandacht voor de lokale dimensie van klimaatactie en -beleid. Dit doen ze onder andere door zich te verenigen in stedelijke klimaatnetwerken. Hierdoor vormen deze netwerken de stem van lokale overheden op hogere bestuursniveaus, maar ze doen veel meer dan dat (Bansard et al., 2017). Deze scriptie poogt niet de rol van stedelijke klimaatnetwerken op hogere bestuursniveaus, maar de rol van deze netwerken op het lokale niveau in kaart te brengen. Zo kan antwoord worden gegeven op de volgende onderzoeksvraag: ‘*Welk effect heeft het lidmaatschap van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten?*’

1.2 Onderzoeksdoel

In deze scriptie is ‘het lidmaatschap van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken’ de onafhankelijke variabele (X) en ‘het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten’ de afhankelijke variabele (Y). Het doel van deze scriptie is om aan de hand van een vergelijkend casusonderzoek te achterhalen of X effect heeft op Y en waarom dit wel of niet zo is. Hiervoor wordt specifiek een *most-similar casestudymethode* gebruikt. Het onderzoek is X-Y-georiënteerd en heeft een retrospectief karakter.

1.3 Maatschappelijke relevantie

Er zijn verschillende redenen waarom het interessant is om het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten te bestuderen. Allereerst zorgt de *glocal* aard van klimaatverandering ervoor dat het relevant is om de rol van lokale overheden in klimaatbeleid te bestuderen (Giest, 2014). Ook de IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) – de wetenschappelijke organisatie van de VN op klimaatverandering – benadrukt in haar laatste rapport de rol die voor onder andere lokale overheden is weggelegd (IPCC, 2023). Daarnaast is te zien dat Nederlandse gemeenten hun rol in het nemen van klimaatactie serieus nemen, doordat zij bijvoorbeeld het in 2019 ondertekende Klimaatakkoord steunen. Gemeenten maken hiermee duidelijk dat zij een regierol pakken in het uitvoeren van de klimaattransitie (VNG, z.d.-b).

Een focus op de rol van stedelijke klimaatnetwerken is eveneens relevant in een onderzoek naar het klimaatbeleid van kleinere Nederlandse steden. Deze steden hebben zelfstandig niet de capaciteit om alle facetten van het klimaatbeleid uit te voeren en via intergemeentelijke samenwerkingen en netwerken zijn de gemeenten beter in staat om klimaatactie te ondernemen (Den Exter et al., 2015). Dat is belangrijk, omdat alle overheidslagen een voldoende capaciteit moeten hebben om klimaatverandering aan te pakken (IPCC, 2023). Het is niet zonder reden dat de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG) vraagt voor voldoende bevoegdheden en vergoedingen, zodat gemeenten hun nieuwe taken goed kunnen uitvoeren (VNG, z.d.-b).

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Er is veel wetenschappelijke literatuur verschenen over gemeentelijke klimaatnetwerken. Toch wordt daarin veel minder onderzoek gedaan naar kleinere steden en naar nationale en regionale klimaatnetwerken (Fuhr et al., 2018; Hoppe et al., 2016; Lamb et al., 2019). Zo onderzoekt Heikkinen (2022) drie Europese hoofdsteden, waarover ze opmerkt dat de steden door hun formaat en positie met bijzondere uitdagingen te maken hebben. Verder komen Hoppe en

Coenen (2011) in hun onderzoek naar beïnvloedende factoren op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten met de relevante constatering dat er een positieve correlatie bestaat tussen lidmaatschap van klimaatnetwerken en lokaal klimaatbeleid. Ondanks deze constatering geven de auteurs toe dat hun kwantitatieve studie niet uitvoerig genoeg naar casusspecifieke factoren kijkt en dat dit juist voor verder onderzoek wel relevant is. Tenslotte onderzoeken Den Exter et al. (2015) naast de lokale dimensie van het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten ook het *multi-level governance* (MLG) perspectief. Toch besteden de auteurs meer aandacht aan de interne lokale dimensie dan aan de rol van andere actoren en worden 25 gemeenten vergeleken, waardoor de cases relatief oppervlakkig worden besproken.

Deze scriptie levert een waardevolle bijdrage aan de kennis over het effect van (trans)nationale en regionale klimaatnetwerken op lokaal klimaatbeleid. Door gebruik te maken van een *most-similar casestudymethode* onder twee kleinere in plaats van grotere steden, zijn resultaten eenvoudiger te generaliseren naar vergelijkbare cases. Dit komt primair doordat kleine en middelgrote steden talrijker zijn en minder bijzondere kenmerken hebben (Blatter & Haverland, 2012; Hoppe et al., 2016). Door twee gemeenten met ambitieuze klimaatdoelen te vergelijken – waarbij een gemeente actief deelneemt aan de gemeentelijke klimaatnetwerken en de andere niet – hoopt deze kwalitatieve scriptie een andere, verdiepende blik op het effect van stedelijke klimaatnetwerken te werpen. Tot slot kan door slechts twee cases op een verdiepende manier te vergelijken ook worden geluisterd naar de aanbeveling van Heikkinen (2022) om meer nadruk te leggen op individuele interacties binnen deze samenwerkingen.

1.5 Leeswijzer

De scriptie is opgedeeld in 6 hoofdstukken. In de inleiding (hoofdstuk 1) wordt de aanleiding, onderzoeksvraag, het onderzoeksdoel en de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie besproken. Daarna volgt de theoretische achtergrond (hoofdstuk 2), waarin wordt uitgelegd hoe het empirisch onderzoek aansluit op eerdere theoretische bevindingen en welke verwachtingen hiervan afgeleid kunnen worden. Vervolgens komt de methodologie (hoofdstuk 3) aan bod. In dit hoofdstuk wordt de gehanteerde methode besproken, de casusselectie verantwoord en worden de variabelen geconceptualiseerd en geoperationaliseerd. Daarna worden de resultaten (hoofdstuk 4) van beide cases uitvoerig besproken en vindt een analyse (hoofdstuk 5) plaats, waarin de resultaten van het empirisch onderzoek worden vergeleken en geanalyseerd aan de hand van de theorie. Tot slot worden de conclusies (hoofdstuk 6) geformuleerd, waarbij wordt stilgestaan bij de beperkingen van dit onderzoek en de mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

2. Theorie

2.1 Multi-Level Governance en klimaatbeleid

Het *multi-level governance*-perspectief (MLG) leent zich goed voor een onderzoek naar klimaatbeleid, omdat dit beleid op diverse bestuursniveaus een grote rol speelt (IPCC, 2023). MLG is oorspronkelijk door Hooghe en Marks (2003, p. 234) gedefinieerd als ‘systeem van continue onderhandeling tussen overheden op verschillende niveaus – supranationaal, nationaal, regionaal en lokaal’. Deze auteurs zien MLG vooral als een herverdeling van macht van nationale overheden naar actoren op andere bestuursniveaus zoals lokale overheden, maar benadrukken dat MLG naast een verticale ook een horizontale dimensie heeft. Daarnaast onderscheiden de auteurs twee ideaaltypen: MLG-I (federalisme) en MLG-II (doel-specifieke jurisdicties). Hierbij vallen gemeentelijke klimaatnetwerken onder MLG-II omdat er sprake is van doel-specifieke samenwerking, overlappende lidmaatschappen en activiteiten op meerdere bestuursniveaus (Hooghe & Marks, 2003).

Stedelijke klimaatnetwerken passen ook op een andere manier in het MLG-perspectief, omdat ze een verticale en horizontale dimensie hebben. De verticale dimensie schuilt in de lobbyfunctie, waarbij netwerken dienen als spreekbuis van gemeentelijke klimaatbelangen en -standpunten richting het nationale, Europese en mondiale niveau (Bulkeley, 2010; Cortes et al., 2022; Heikkinen, 2022). De horizontale dimensie schuilt in de sterkere banden die tussen verschillende lid-gemeenten in een netwerk ontstaan. Zo worden de klimaatnetwerken gebruikt voor de uitwisseling van expertise en *best practices* tussen lid-gemeenten, bij de gezamenlijke aanvraag van subsidies en bij projectmatige samenwerkingen. Verder zorgen netwerken voor eenvoudigere informele contacten (Betsill & Bulkeley, 2006; Heikkinen, 2022). Het MLG-perspectief vormt een goede toevoeging aan deze scriptie, omdat de verticale en horizontale dimensie verhelderen hoe klimaatnetwerken hun lid-gemeenten kunnen beïnvloeden.

Hooghe en Marks (2003) vormen met hun artikel een gerespecteerd klassiek werk in de MLG-literatuur, maar het is niet feilloos. Zo krijgt MLG de kritiek te eurocentrisch te zijn en onvoldoende oog te hebben voor interacties tussen overheden en niet-statelijke actoren zoals burgers, NGO's en bedrijven (Allain-Dupré, 2020). Verder is in de MLG-literatuur steeds meer aandacht voor de verschuiving van *government* naar *governance*, waarin actoren op basis van wederzijdse afhankelijkheid samenwerken in netwerken om gemeenschappelijke, complexe uitdagingen aan te pakken (Gupta, 2007). Klimaatverandering is zo'n uitdaging. Zeker voor lokale actoren zijn de effecten te groot en grensoverschrijdend om unilateraal aan te pakken en wordt een *governance*-aanpak als efficiënter gezien (Allain-Dupré, 2020; Termeer et al., 2010).

2.2 Local Climate Governance

Climate governance gaat over ‘alle doelbewuste acties en maatregelen die sociale systemen sturen richting preventie, mitigatie van of aanpassing aan risico’s van klimaatverandering’ (Jagers & Stripple, 2003, p. 385). In deze conceptualisering schuilt een MLG-perspectief, want de verantwoordelijkheid voor klimaatbeleid reikt door het gebruik van het begrip ‘sociale systemen’ verder dan nationale overheden of statelijke actoren op andere beleidsniveaus. Er is veel en divers onderzoek gedaan naar *climate governance*, maar voor deze scriptie is vooral het debat over de rol van lokale overheden relevant om te bespreken.

Aan de ene kant wordt stedelijk klimaatbeleid gezien als vooruitstrevend, succesvol en cruciaal voor het nemen van effectieve klimaatactie (Van der Heijden, 2019). Dit komt door de grote rol die steden spelen in de mondiale emissie-uitstoot en energieconsumptie (Osei Kwadwo & Skripka, 2022). Klimaatverandering is zowel een *glocal* als collectief actieprobleem dat niet-deelbare, lokale en grensoverschrijdende gevolgen heeft. Hierdoor is een collectieve en lokale aanpak essentieel om effectief klimaatactie te nemen en stedelijke klimaatnetwerken kunnen hierbij helpen (Giest, 2014; Osei Kwadwo & Skripka, 2022). Door deze netwerken zijn steden ook in staat om progressiever klimaatdoelen te stellen dan hun nationale overheden (Fuhr et al., 2018; Hakelberg, 2014). Dit geldt vooral voor lokale overheden met een terughoudende nationale overheid rond klimaat – zoals de Verenigde Staten onder president Trump (Barber, 2013; Jotzo et al., 2018).

Aan de andere kant wordt gesteld dat vooral de nationale context en de relatie tussen lokale overheden en actoren op hogere bestuursniveaus – zowel supranationaal, nationaal als regionaal – impact hebben op het klimaatbeleid van gemeenten (Bulkeley, 2010; Steffen et al., 2019). Onderzoekers met dit standpunt stellen dat het gros van de kleine en middelgrote gemeenten terughoudend is in het tegengaan van klimaatverandering en onvoldoende middelen heeft om klimaatbeleid uit te voeren. Voor deze gemeenten is de steun van nationale en/of regionale overheden cruciaal (Den Exter et al., 2015; Reckien et al., 2018). Hierdoor is het evident dat gemeenten in landen met een ondersteunende overheid een grotere kans hebben om succesvol klimaatbeleid aan te nemen en uit te voeren (Hughes, 2017). Bovendien hebben gemeenten in veel landen maar beperkt zeggenschap over klimaatrelevante beleidsonderwerpen (Fuhr et al., 2018). Nederland staat over het algemeen bekend als een land dat lokale overheden actief steunt in het aannemen en uitvoeren van klimaatbeleid en waar gemeenten een relatief grote bestuurlijke vrijheid hebben om hun eigen klimaatbeleid vorm te geven (Bulkeley, 2010; Den Exter et al., 2015).

Het *local climate governance*-debat geeft een interessante kijk op het mogelijk effect van stedelijke klimaatnetwerken op het gemeentelijk klimaatbeleid. Het succesvol en innovatief gemeentelijk klimaatbeleid is immers enkel ontstaan in een aantal grote steden met voldoende eigen middelen, die aantoonbare risico's lopen door klimaatveranderingen (Fuhr et al., 2018). Deze steden hebben zich in de jaren 80 verenigd in de eerste klimaatnetwerken, omdat ze de reacties en maatregelen van de nationale overheid te zwak vonden in vergelijking met de acute risico's die in hun stad ontstonden door klimaatverandering (Cortes et al., 2022). De eerste netwerken worden daardoor ook terecht gekenmerkt als 'netwerken van pioniers voor pioniers' (Kern & Bulkeley, 2009). Het merendeel van de kleine en middelgrote steden heeft een onvoldoende capaciteit om zelfstandig een succesvol klimaatbeleid in te voeren of zich aan te sluiten bij deze vooral transnationale klimaatnetwerken (Cortes et al., 2022; Den Exter et al., 2015). Zij zijn daardoor veel meer afhankelijk van andere bestuursniveaus en de nationale context (Steffen et al., 2019). Deze steden kunnen worden onderverdeeld in een groep die wel wil maar niet kan volgen (*followers*) en een groep die ook niet wil volgen (*laggards*). Volgers zijn afhankelijk van andere bestuursniveaus om de noodzakelijke capaciteit en middelen voor klimaatbeleid te krijgen en achterblijvers handelen enkel naar de minimale standaarden die door hogere overheden worden opgelegd (Fuhr et al., 2018; Kern, 2019).

2.3 Theoretische verwachtingen en causaal mechanisme

Zoals eerder besproken hebben Hoppe en Coenen (2011) een positieve correlatie geconstateerd tussen het lidmaatschap van transnationale stedelijke klimaatnetwerken en het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten. De vraag is echter waardoor deze positieve correlatie is ontstaan. Enerzijds kan dit komen doordat deze netwerken voordelen opleveren – zoals het uitwisselen van expertise over het uitvoeren van klimaatbeleid in de lokale context. Anderzijds kan dit – zoals het *local climate governance*-debat laat zien – komen doordat het lidmaatschap een indicator is dat steden klimaatactie willen ondernemen. Hierbij is het relevant om in een onderzoek naar kleine en middelgrote steden niet alleen de transnationale netwerken te betrekken die grote 'pioniers' aantrekken (Cortes et al., 2022; Giest & Howlett, 2013).

De voordelen die gemeentelijke klimaatnetwerken opleveren zijn cruciaal voor kleine en middelgrote gemeenten, omdat die vaak te maken hebben met een *mismatch* tussen beschikbare en noodzakelijke middelen bij de uitvoering van klimaatbeleid. Deze lokale overheden krijgen van de nationale overheid meestal onvoldoende middelen om hun gedecentraliseerde taken uit te voeren (Giest, 2014). Door het delen van expertise en *best practices* in de netwerken raken

gemeenteambtenaren beter geïnformeerd over nieuwe ontwikkelingen rond klimaatbeleid en dit stelt hen in staat om sneller een beter lokaal klimaatbeleid te produceren. Op deze manier verhoogt het lidmaatschap de effectiviteit waarmee een gemeente klimaatbeleid kan aannemen en uitvoeren (Hoppe et al., 2016). Hierdoor is het logisch dat Hakelberg (2014) stelt dat netwerken die *governance of diffusion*-strategieën toepassen, het meest succesvol zijn in het positief beïnvloeden van het klimaatbeleid van hun lid-gemeenten. Dit zijn *soft governance*-strategieën die overheden in staat stellen om te leren van het beleid van anderen en dit beleid te imiteren. Naast de uitwisseling van expertise en *best practices* hebben de klimaatnetwerken ook andere voordelen, die al bij de dimensies van het MLG-perspectief naar voren kwamen: gemeenten kunnen samenwerken voor projecten en subsidieaanvragen, een gezamenlijke lobby op nationaal of Europees niveau opzetten en eenvoudiger informele contacten leggen met ambtenaren van andere gemeenten (Heikkinen, 2022).

Transnationale, nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken zijn er in veel verschillende vormen, die andere soorten steden aantrekken. Om beter zicht te krijgen op de diversiteit aan netwerken hebben Giest en Howlett (2013) een typologie ontwikkeld op basis van de schaal waarop ze opereren – mondiaal vs. regionaal – en de functies die ze vervullen – *high-profile* marketingnetwerken die vooruitstrevende steden aantrekken vs. *in-dept* netwerken die minder publiciteit vragen, beleidsinhoudelijk samenwerken en in staat zijn om meer doorsnee steden aan te trekken. Kleine en middelgrote gemeente die wel klimaatactie willen ondernemen hebben niet altijd de capaciteit om zich aan te sluiten bij transnationale *high-profile* netwerken (Cortes et al., 2022; Den Exter et al., 2015). Zij sluiten zich daardoor vaker aan bij regionale en nationale samenwerkingsverbanden. Deze samenwerkingen tussen gemeenten binnen een land komen vaker voor en zijn eenvoudiger vanwege de geografische nabijheid van andere lid-gemeenten, de gedeelde taal en de gedeelde institutionele context (Lee & Jung, 2018).

Deze regionale en nationale netwerken zijn op hun beurt vaak betrokken bij transnationale netwerken zoals de *Convenant of Mayors* van de Europese Unie (Kern, 2019). Op deze manier ontstaat een polycentrisch milieu van in elkaar verweven netwerken (Den Exter et al., 2015). Een manier waarop dit gebeurt, is met Kerns (2019) concept van *embedded upscaling*. Hierbij worden klimaatnetwerken (MLG type-II) ingebed in bredere door het Rijk of EU gesteunde netwerken (MLG type-I). Deze verwevenheid zorgt ervoor dat grotere transnationale stedelijke klimaatnetwerken een indirect effect hebben op het klimaatbeleid van kleine en middelgrote gemeenten. Ondanks deze verwevenheid zijn regionale en nationale netwerken waarschijnlijk belangrijker voor de ontwikkeling en uitvoering van het lokaal klimaatbeleid in kleine en middelgrote gemeenten.

Verwachting: Als een gemeente lid is van transnationale gemeentelijke klimaatnetwerken, dan heeft ze een vooruitstrevender klimaatbeleid dan een niet-lid omdat de netwerken een positief effect hebben op het lokaal klimaatbeleid. Mocht de lid-gemeente geen vooruitstrevender klimaatbeleid hebben dan een niet-lid met ambitieuze klimaatdoelen, dan is dit lidmaatschap vooral een indicator dat gemeenten zich willen inzetten om klimaatactie te ondernemen. Ongeacht de vooruitstrevendheid van het klimaatbeleid zal het niet-lid door de onderlinge verwevenheid van netwerken via regionale en nationale netwerken alsnog indirect betrokken zijn bij de transnationale klimaatnetwerken.

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksdesign

Dit onderzoek is een *most-similar casestudy* die gebruik maakt van de *method of difference*. Er worden twee gemeenten bestudeerd: een die actief deelneemt aan transnationale gemeentelijke klimaatnetwerken en een die dat niet doet. Het vergelijkend onderzoek gebeurt aan de hand van *covariational analysis*, waarbij het effect van transnationale stedelijke klimaatnetwerken op het lokaal klimaatbeleid in kaart wordt gebracht. Hiervoor moeten de belangrijkste alternatieve theoretische verklaringen uit de literatuur worden gefilterd en gelijk zijn in beide cases (Blatter & Haverland, 2012). Deze verklaringen dienen als controlevariabelen en zijn weergegeven in tabel 1. Het effect van nationale en regionale netwerken wordt gemeten door voordelen uit de cases te vergelijken met de theoretisch verwachte voordelen van stedelijke klimaatnetwerken. Het onderzoek is kwalitatief van aard, omdat netwerken gaan over interacties van individuen binnen dat netwerk (Heikkinen, 2022). De rol van de klimaatnetwerken en de hierdoor ontstane interacties worden in kaart gebracht door middel van semigestructureerde diepte-interviews.

Tabel 1 – Covariational tabel met uiteenzetting van variabelen

Variabelen		Delft	Leiden
Onafhankelijke variabele (X)	Lidmaatschap transnationale stedelijke klimaatnetwerken	Aanwezig	Afwezig
Afhankelijke variabele (Y)	Gemeentelijk klimaatbeleid	?	?
Controlevariabele 1	Omvang gemeente	CBS Code 6	CBS Code 6
Controlevariabele 2	Impact klimaatverandering	Groot	Groot
Controlevariabele 3	Beschikbare middelen	Gelijk	Gelijk
Controlevariabele 4	Sociaaleconomische omgeving	Klimaatbewust	Klimaatbewust

3.2 Casusselectie

Deze scriptie heeft Nederlandse gemeenten als analyse-eenheid en de gemeenten Leiden en Delft als observatie-eenheden. Leiden is gekozen omdat de gemeente in haar beleidsakkoord van 2022-2026 veel aandacht besteed aan klimaatverandering, maar geen lid is van de relevante netwerken (Gemeente Leiden, 2022). Ook op de website van de gemeente is niet terug te vinden dat de gemeente klimaat gerelateerde transnationale samenwerkingen aangaat. Leiden is – in lijn met de theoretische verwachting – wel lid van algemene nationale netwerken als de VNG en de G40, die zich ook deels richten op het klimaat. Delft is gekozen, omdat deze gemeente in haar coalitieakkoord van 2022-2026 veel aandacht besteed aan klimaatverandering (Gemeente

Delft, 2022). Bovendien is deze gemeente wel lid van meerdere relevante klimaatnetwerken zoals Klimaatverbond Nederland (KVN), *Energy Cities*, *Convenant of Mayors* en *Climate Alliance* (indirect via KVN). Giest en Howlett (2013) typeren deze netwerken als regionale *in-dept* klimaatnetwerken, wat inhoudt dat ze in dit geval op Europese of Nederlandse schaal opereren én beleidsinhoudelijk samenwerken.

In een goede *covariational analysis* dienen alternatieve theoretische verklaringen voor de ontwikkeling van gemeentelijk klimaatbeleid als controlevariabelen. Allereerst tonen Hoppe en Coenen (2011) aan dat er een positieve correlatie bestaat tussen de omvang van gemeenten en de ontwikkeling van lokaal klimaatbeleid. Ook spelen de directe impact van klimaatverandering op de gemeente, de vrij beschikbare middelen en de sociaaleconomische omgeving – onder andere door electorale steun voor klimaatbeleid – een belangrijke rol bij de totstandkoming en uitvoering van lokaal klimaatbeleid (Fuhr et al., 2018).

Delft en Leiden zijn goede cases voor deze scriptie, omdat ze overeenkomstige kenmerken hebben wat betreft de geselecteerde controlevariabelen (zie tabel 1). De gemeenten hebben een soortgelijke omvang, want ze vallen volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) beiden onder gemeentegrootte code 6 (100.000 tot 150.000 inwoners) en stedelijkheidcode 1 (zeer sterk stedelijk: omgevingsadressendichtheid > 2500km²) (CBS Statline, 2022b). Verder is de impact van klimaatverandering door de sterke verstedelijking van beide gemeenten, de relatieve nabijheid van water en de lage hoogteligging – beiden liggen rond de zeespiegel – van vergelijkbare risicovolle aard (Den Exter et al., 2015; *Klimaat-effectatlas*, z.d.). De soortgelijke omvang van Delft en Leiden zorgt er tevens voor dat de beschikbare (financiële) middelen gelijkwaardig zijn. De vrij besteedbare financiële middelen van Nederlandse gemeenten komen namelijk grotendeels uit de algemene uitkering van het door het Rijk verstrekte gemeentefonds. Zowel Leiden als Delft ontvingen in 2022 ongeveer evenveel uit dit fonds, ±€1800 per inwoner (COELO, z.d.; Rijksoverheid, z.d.-a). Tot slot lijkt de sociaaleconomische omgeving van de gemeente Delft sterk op die van Leiden. GroenLinks, D66 en PvdA zitten in beide gemeenten al sinds 2018 in de coalitie en GroenLinks en D66 zijn in beide gemeenteraden relatief grote fracties. Deze politieke partijen staan bekend om hun politieke focus op klimaatverandering en duurzaamheid. Ook qua opleidingsniveau lijken Delft en Leiden sterk op elkaar. Ze hebben respectievelijk 45,9% en 48,1% hoogopgeleiden en dat is relatief veel in vergelijking met het Nederlands gemiddelde van 31,6% (CBS Statline, 2022a). Dit is belangrijk, omdat het CBS heeft geconstateerd dat hoogopgeleiden klimaatverandering vaker als een groot probleem bestempelen (Kloosterman et al., 2021).

3.3 Conceptualisering

Het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten gaat over de maatregelen die gemeenten (willen) nemen rond klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en de energietransitie. Aan de ene kant gaat het om maatregelen die gemeenten beschermen tegen toekomstige risico's van klimaatverandering, zoals hittegolven en overstromingen. Aan de andere kant gaat het om het terugdringen van de broeikasgasuitstoot om verdere klimaatverandering tegen te gaan. Hier speelt het terugdringen van (fossiele) energieconsumptie een belangrijke rol (Hoppe et al., 2016; Reckien et al., 2018).

(Trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken hebben diverse definities, omdat ze – zoals eerder al in laten zien – in diverse vormen voorkomen. Zo verschillen ze in geografische omvang waarin ze opereren, belangrijkste functies die ze voor hun leden vervullen en manieren waarop het initiatief is ontstaan (Cortes et al., 2022; Lee & Jung, 2018). Naast deze verschillen hebben de stedelijke samenwerkingsverbanden een aantal gezamenlijke kenmerken. Dit zijn vrijwillig lidmaatschap, directe implementatie van gemeenschappelijke beslissingen door lid-gemeenten en zelfbesturende procedures (Cortes et al., 2022; Hickmann, 2021).

3.4 Operationalisering

Voor deze scriptie moeten bovenstaande termen geoperationaliseerd worden tot analyseerbare/meetbare termen (de observatie) en moet helder worden waar deze termen gevonden kunnen worden (de databronnen). Deze operationalisering is helder weergegeven in tabel 2 en wordt in de volgende alinea's verder uitgelegd.

Allereerst is het belangrijk hoe het gemeentelijk klimaatbeleid gemeten kan worden. Als er onderzoek wordt gedaan naar beleid, wordt vaak gekeken naar de *input*, *throughput*, *output* en *outcome* (Hoppe et al., 2016). *Input* gaat over de financiële en personele middelen die beschikbaar worden gesteld voor beleid. *Throughput* gaat over processen die nodig zijn om beleid te produceren, zoals de klimaatdoelen en -plannen die gemeenten hebben opgesteld en de ambtelijk-bestuurlijke coördinatie die voor de uitvoering van het klimaatbeleid is opgetuigd. *Output* gaat over de meetbare uitkomsten van beleid – zoals belastingen en subsidies – en *outcome* gaat over het effect van deze uitkomsten. Gezien klimaatbeleid vooral effect heeft op de lange termijn en data over deze effecten (nog) onvoldoende beschikbaar is, wordt de *outcome* niet meegenomen in deze scriptie (Den Exter et al., 2015; Hoppe et al., 2016). Verder wordt rekening gehouden met de haalbaarheid van het scriptieonderzoek, door enkel het beleid in de afgelopen twee coalitieperiodes – sinds 2018 – te onderzoeken.

Naast de verdeling van beleid in *input*, *-throughput* en *-output* is het ook belangrijk om te operationaliseren wanneer klimaatbeleid als ‘beter’ of ‘vooruitstrevender’ kan worden gezien. Een gemeente heeft een vooruitstrevender klimaatbeleid als deze meer middelen beschikbaar stelt (*input*). Daarnaast is het belangrijk dat de gemeente hogere reductie- en aanpassingsdoelen heeft, deze doelen sneller wil bereiken, een hoge ambtenaar verantwoordelijk is voor de coördinatie van het lokaal klimaatbeleid en ook een wethouder actief betrokken is bij deze coördinatie (*throughput*). Tot slot en boven al is klimaatbeleid ‘beter’ als dit al heeft geleid tot meer en verregaandere maatregelen – zoals belastingen en subsidies – voor klimaatmitigatie en -adaptatie (*output*).

Tenslotte is het belangrijk om het lidmaatschap van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken te operationaliseren door uit te lichten wat dit lidmaatschap inhoudt voor de casusgemeenten. In de theorie (hoofdstuk 2) is duidelijk geworden welke voordelen een lidmaatschap kan opleveren. Door te kijken naar activiteiten van de betrokken netwerken en de manieren waarop casusgemeenten gebruik maken van hun lidmaatschap, wordt onderzocht in hoeverre deze voordelen gelden voor de gemeenten Delft en Leiden. Hierbij moet rekening worden gehouden met de constatering dat netwerken samenhangen door individuele contacten en dat het belang van een netwerk binnen een gemeente daardoor afhankelijk is van de positie die het door individuele ambtenaren en bestuurders wordt toegekend (Heikkinen, 2022; Hoppe et al., 2016). Voor beide gemeenten wordt het lidmaatschap van regionale en nationale netwerken en andere intergemeentelijke samenwerkingen onderzocht. Voor Delft wordt ook naar het lidmaatschap van transnationale netwerken gekeken. Andersom wordt voor Leiden gekeken of zij de voordelen van een transnationaal klimaatnetwerklidmaatschap op andere manieren weet te krijgen.

Tabel 2 – Operationaliseringstabel van concepten

Concepten	Observatie	Databronnen
Gemeentelijk klimaatbeleid	<p><i>Input:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Hoeveel middelen (geld, personeel) stelt een gemeente beschikbaar voor klimaatadaptatie, -mitigatie en de energietransitie? <p><i>Throughput:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke klimaatdoelen en -plannen heeft een gemeente opgesteld om adaptatie, mitigatie en de energietransitie te verwezenlijken? - Hoe is de ambtelijke en bestuurlijke coördinatie van het lokaal klimaatbeleid vormgegeven? <p><i>Output:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke maatregelen heeft een gemeente tot nu toe geproduceerd rond klimaatadaptatie, -mitigatie en de energietransitie? 	<p>Interviews met personen die werkzaam zijn bij de gemeente Delft en Leiden rond klimaatadaptatie, -mitigatie en de energietransitie;</p> <p>Coalitieakkoorden (2018-2022 & 2022-2026) uit Delft en Leiden;</p> <p>Gemeentelijke beleidsplannen voor klimaatadaptatie en -mitigatie zoals Duurzaam Delft, en Leiden biodivers en klimaatbestendig: Samen maken we Leiden groener!;</p> <p>Overige relevante beleidsstukken en rapporten over gemeentelijk klimaatbeleid;</p>
Lidmaatschap van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken	<p><i>Beiden</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke rol spelen nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken en andere samenwerkingen in het klimaatbeleid? <p><i>Delft</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Welke verwachtingen had de gemeente van het lidmaatschap? - Welke voordelen/verplichtingen zijn verbonden met het lidmaatschap? - Werkt de gemeente op andere manieren samen rond klimaatbeleid? <p><i>Leiden</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Heeft de gemeente intergemeentelijke samenwerkingen rond klimaatbeleid? - Krijgt de gemeente op andere manieren de voordelen die verbonden zijn met het lidmaatschap? - Is er een motivatie om geen lid te worden van deze netwerken? 	<p>Interviews met personen die werkzaam zijn bij de gemeente Delft en Leiden rond klimaatadaptatie, -mitigatie en de energietransitie;</p> <p>Websites van de betrokken klimaatnetwerken waaronder: Klimaatverbond Nederland, Energy Cities, Convenant of Mayors en Climate Alliance;</p> <p>Verwijzingen naar regionale, nationale en transnationale samenwerkingen op de gemeentelijke websites en in de hierboven genoemde beleidsplannen;</p>

3.5 Dataverzameling en analyse

Om de verwachtingen te kunnen toetsen en de rol van gemeentelijke klimaatnetwerken op het lokaal klimaatbeleid in kaart te brengen, zijn semigestructureerde diepte-interviews gehouden. Per casus zijn – in drie of vier interviews – vier personen geïnterviewd die betrokken zijn bij het gemeentelijk klimaatbeleid. In beide cases is rekening gehouden met een diversiteit aan posities in de gemeente – junior vs. senior – en aan thema's waarin geïnterviewden werkzaam zijn – adaptatie vs. mitigatie. Geïnterviewden zijn gevraagd naar hun mening over het klimaatbeleid van hun gemeente, de manieren waarop hun gemeente betrokken is bij stedelijke klimaatnetwerken en andere samenwerkingen en de impact van deze netwerken op het klimaatbeleid van hun gemeente. Verder voldoet deze scriptie aan de standaarden voor onderzoekethiek, want alle geïnterviewden hebben een toestemmingsformulier ondertekent waarin is vermeld hoe met hun antwoorden wordt omgegaan en dat deelname vrijwillig en anoniem is.

Op de websites van de casusgemeenten is gezocht naar de beleidsakkoorden van de afgelopen twee coalities en naar klimaatprogramma's die de gemeenten rond klimaatadaptatie en -mitigatie hebben lopen. Deze documenten zijn gebruikt om de uitspraken uit de interviews te duiden en sociaal wenselijke antwoorden eruit te filteren. Bovendien zijn andere rapporten over gemeentelijk klimaatbeleid en websites van klimaatnetwerken gebruikt om uitspraken te verifiëren en kanttekeningen te plaatsen.

Aan de hand van de interviews – ondersteunt door theorie – is het effect van gemeentelijke klimaatnetwerken op het lokaal klimaatbeleid geanalyseerd. Dit is gedaan door de resultaten van beide casusgemeenten te vergelijken en de belangrijkste overeenkomsten en verschillen tussen beide cases te verklaren aan de hand van de eerder behandelde theorie. Hier is extra stilgestaan bij bevindingen die mogelijk afwijken van de gestelde verwachtingen en is geprobeerd te verklaren waarom deze afwijkingen geconstateerd zijn.

3.6 Methodologische beperkingen

Door de beperkte omvang van deze scriptie is ervoor gekozen om nationale en provinciale overheden buiten te scope van dit onderzoek te laten. Hiervoor was het noodzakelijk om twee cases uit hetzelfde land en dezelfde provincie te kiezen, want Steffen et al. (2019) benadrukken dat het effect van gemeentelijke klimaatnetwerken sterk afhankelijk is van nationaal beleid en de lokale context. Deze keuze heeft impact op de generaliseerbaarheid van deze scriptie, want bij een *covariational analysis* kunnen uitkomsten enkel gegeneraliseerd worden naar cases met soortgelijke controlevariabelen (Blatter & Haverland, 2012). Dat zijn in dit geval middelgrote, klimaatbewuste, Nederlandse steden waarop klimaatveranderingen een grote impact heeft.

Door de theoretische constatering van onder andere Hoppe en Coenen (2011) moet er in het onderzoeksdesign rekening worden gehouden met omgekeerde causaliteit. De beweegreden om lid te worden van een stedelijk klimaatnetwerk – klimaatactie willen ondernemen – heeft namelijk effect op het lokaal klimaatbeleid. Hierdoor is er in deze scriptie voor gekozen om twee cases te vergelijken die allebei actief klimaatmitigerende en -adaptieve maatregelen willen nemen. Onzekerheid over empirisch bewijs kan bij een kwalitatieve studie weggenomen worden door een zorgvuldige casusselectie (Blatter & Haverland, 2012). Door uitgebreid stil te staan bij belangrijke gelijkenissen tussen Delft en Leiden en deze als controlevariabelen op te nemen, is deze onzekerheid zo goed mogelijk weggenomen.

4. Resultaten

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten van de twee casusgemeenten los van elkaar gepresenteerd. Deze resultaten zijn gebaseerd op voor de scriptie afgenomen interviews en worden ondersteund door documenten van de cases en de betrokken netwerken. De theoretische analyse van de cases en de vergelijking tussen Delft en Leiden worden in het volgende hoofdstuk gemaakt.

4.2 Delft

4.2.1 *Het gemeentelijk klimaatbeleid*

De gemeente Delft is als casus gekozen vanwege haar vooruitstrevendheid op het gebied van klimaat. Ook de vier geïnterviewden benadrukken de hoge ambities die Delft op klimaatbeleid heeft. Dit is iets wat ‘politiek breed gedragen wordt door alle partijen, en waar echt op snelheid gestuurd wordt’ (interview Delft, 3). Deze politieke steun is terug te zien in de twee recentste coalitieakkoorden, waarin veel aandacht is voor klimaatmitigatie en -adaptatie. Op mitigatie wil de gemeente in 2050 klimaatneutraal zijn. Ook op adaptatie wil Delft snel handelen, maar zijn de doelen minder duidelijk geformuleerd (Gemeente Delft, 2018, 2022).

Eén geïnterviewde merkt op dat de gemeente niet zozeer vooruitstrevend is in haar doelen, maar vooral goed op weg is om die te realiseren (interview Delft, 4). Zo is reeds in 2013 een uitvoeringsprogramma voor het klimaatneutraliteitsdoel opgesteld met tussendoelen voor 2020 en 2030 (Gemeente Delft, 2013). De voortgang hiervan wordt – samen met de uitvoering van de klimaatadaptatieplannen – gemonitord in het programma ‘Duurzaam Delft’. Hier valt op dat de CO²-reductieprestatie in 2021 als onvoldoende wordt beoordeeld (Gemeente Delft, 2021). Toch verduidelijkt de aanpak volgens een ander persoon juist dat Delft de komende jaren vol wil inzetten op implementatie (interview Delft, 3). Een manier waarop de gemeente dit doet is door als een van de eerste gemeenten het provinciaal convenant klimaatadaptief bouwen om te zetten in eigen beleidsregels (interview Delft, 2, 4).

Ondanks de politieke wil om klimaatactie te nemen, zijn alle geïnterviewden van mening dat de beschikbare middelen voor klimaatbeleid ‘krap’ of ‘onvoldoende’ zijn. Het tekort komt vooral doordat het Rijk te weinig uitkeert (interview Delft, 1, 2, 3). In het rapport ‘Van Parijs naar praktijk’ adviseert de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) dat gemeenten jaarlijks €600 miljoen nodig hebben voor de uitvoering van het Klimaatakkoord, maar gemeenten krijgen voor de komende drie jaar slechts €1,04 miljard (Rijksoverheid, 2023; ROB, 2021). Dat is ‘niet

zoveel als we willen, maar er zijn wel middelen en [...] daar wordt ook geld voor vrijgemaakt' vanuit de lokale politiek (interview Delft, 4). Volgens een geïnterviewde is er te weinig subsidie doordat het Rijk niet erkent dat gemeenten meer middelen nodig hebben (interview Delft, 3). Dit terwijl 'het zwaartepunt van de uitvoering van het Klimaatakkoord' bij gemeenten ligt (ROB, 2021, p. 46). Betrokkenen erkennen dit belang wel, want zij zien gemeenten als 'de eerste overheid voor mensen' en merken op dat die in het Klimaatakkoord vooral in de gebouwde omgeving 'een duidelijk regierol' hebben gekregen (interview Delft, 1, 3).

De geïnterviewden achten de coherentie en coördinatie tussen verschillende aspecten van het Delfts klimaatbeleid goed, omdat er rekening wordt gehouden met discrepanties tussen divers beleid. Zo kan de vergroening van daken de plaatsing van zonnepanelen – en daarmee ambities van de energietransitie – in de weg staan. Een geïnterviewde gaf aan dat dit een bekend probleem is en dat hier een uitzonderingsregel voor is gemaakt (interview Delft, 4). Divers beleid wordt op elkaar afgestemd, omdat er tweewekelijkse overleggen zijn tussen de 'duurzame' beleidsafdelingen van de gemeente. Ook zijn er regelmatig project-overleggen en overleggen tussen beleidsmakers en uitvoerders op klimaatadaptatie (interview Delft, 2, 4). Verdere interdisciplinaire overleggen zijn niet structureel, maar ambtenaren zoeken elkaar op om dingen met elkaar af te stemmen. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij de gevel-tot-gevel-aanpak in de wijk Voorhof-Oost, waar de aanleg van een warmtenet is gecombineerd met het klimaatadaptief maken van de openbare ruimte (interview Delft, 1). Voor deze verdere interne samenwerkingen is het belangrijk dat je elkaar weet te vinden in de organisatie en dat blijkt uit de interviews niet altijd even makkelijk te zijn.

4.2.2 Gemeentelijke klimaatnetwerken en samenwerkingen

Voordat de rol van gemeentelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Delft besproken wordt, is het relevant om te inventariseren van welke netwerken de gemeente lid is en op welke manieren de gemeente intergemeentelijke samenwerkingen aangaat. Vanwege de casusselectie is bekend dat Delft lid is van transnationale klimaatnetwerken – zoals *Convenant of Mayors* en *Energy Cities* – maar opvallend genoeg komt in de interviews naar voren dat de gemeente hier niet meer heel actief in is. Alle geïnterviewden geven de komst van een nieuw college na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 als voornaamste reden. Daarnaast merken ze op dat het lidmaatschap van transnationale gemeentelijke klimaatnetwerken vooral te wijden is aan inspanningen van de oud-klimaatwethouder. Het nieuwe college maakt de politieke keuze om minder op Europese samenwerking te focussen, omdat Europa minder relevant is voor de

uitvoering van klimaatbeleid (interview Delft, 4). Bovendien maken verschillen in nationale context het volgens een geïnterviewde lastiger om lessen uit te wisselen met steden uit andere landen (interview Delft, 3). Verder kan Europa interessant zijn vanwege het geld dat er mee binnengehaald kan worden, maar een persoon stelt dat er ook veel administratie aan vastzit. Door de beperkte capaciteit is de gemeente ‘op dit moment blij als we gewoon projecten in de stad goed kunnen uitvoeren’ (interview Delft, 2).

Ook op nationaal niveau is de persoonlijke invloed van de oud-wethouder terug te zien. Zo geven twee betrokkenen aan dat contacten met het Klimaatverbond Nederland door zijn vertrek zijn afgekoeld (interview Delft, 1, 2). Uit de interviews komt naar voren dat nationaal vooral de VNG en G40 een belangrijke rol spelen. Deze netwerken worden gebruikt voor uitwisseling van knelpunten en visies en voor de formulering en lobby van gezamenlijke gemeentelijke belangen richting het Rijk (interview Delft, 3, 4). Verder is Delft lid van diverse onafhankelijke en door het Rijk of de VNG geïnitieerde kennisnetwerken zoals KANS (Klimaatadaptatie Nederlandse Steden) en NKWK (Nationaal Kennis- en Innovatieprogramma voor Klimaat en Water) (interview Delft, 2, 4). Tot slot is de gemeente een Global Goals Gemeente, wat inhoudt dat de VNG Delft ondersteunt in het behalen van de SDG (VNG, z.d.-a).

De geïnterviewden maken duidelijk dat Delft momenteel vooral betrokken is bij regionale netwerken. Hier speelt onder andere de RES (Regionale Energiestrategie) – een door het Rijk opgelegd collectief van gemeenten die de energietransitie moeten aanpakken – een belangrijke rol (interview Delft, 1, 3). Bovendien speelt de provincie Zuid-Holland zowel op ambtelijk als bestuurlijk niveau een significante rol in deze netwerken. Zo is zij oprichter van de *communities of practice* (CoP) op klimaatadaptatie en energie-armoede. Dit zijn kennisnetwerken waar gemeenteambtenaren bijeenkomen om ideeën en *best practices* uit te wisselen (interview Delft, 2, 3, 4). De CoP-klimaatadaptatie is ook gekoppeld aan rijks gelden voor grote klimaatadaptatieve ontwikkelingen. Tot slot heeft ook het eerder genoemde convenant klimaatadaptief bouwen een directe link met de provincie (interview Delft, 2).

Opvallend genoeg stellen betrokkenen dat het voor regionale en nationale kennisnetwerken – in tegenstelling tot transnationale stedelijke klimaatnetwerken – vooral een individuele keuze van ambtenaren is om wel of niet lid te worden/blijven. Personen zeggen zelf verantwoordelijk te zijn voor het op peil houden van hun kennis. Netwerken kunnen daarbij helpen, maar het is aan hen hoe ze dat doen. Geïnterviewden geven aan dat er een heleboel netwerken zijn en dat zij kritisch inschatten of een netwerk (nog) relevant is (interview Delft, 2, 3, 4). Eén persoon is van mening dat deze keuze beter integraal kan worden genomen, omdat sommigen individuen graag netwerken en anderen niet (interview Delft, 2).

4.2.3 De voor- en nadelen van samenwerken

Het Delfts lidmaatschap van (voornamelijk) regionale/nationale kennisnetwerken rond klimaat en algemenere nationale netwerken als de VNG levert de gemeente volgens betrokkene enkele voordelen op. Allereerst noemen alle geïnterviewden informatie-uitwisseling als een voordeel van de stedelijke netwerken, omdat gemeenten zo kunnen profiteren van dat wat al gedaan is. ‘Wij zijn dit thema in 350 gemeentes ongeveer allemaal aan het vormgeven. Dat gaat het efficiëntst en snelst als je met elkaar aan het leren bent’ (interview Delft, 3). Betrokkenen zijn van mening dat kennisdeling elkaar scherp houdt en inspireert. Zij zien dit als voordeel, omdat Delft met haar beperkte capaciteit niet alles alleen kan aanpakken (interview Delft, 1, 2). Verder wordt het agenderen en lobbyen van het gemeentelijke standpunten bij het Rijk – vooral via de VNG – als een voordeel benoemd (interview Delft, 1, 2, 4). Tot slot merken geïnterviewden op dat officiële netwerken zorgen voor frequentere informele contacten tussen ambtenaren. Ze bellen elkaar sneller op als het nodig is (interview Delft, 3, 4). Die contacten zijn niet structureel en – door de reistijd – vooral regionaal van aard (interview Delft, 4). Opvallend is dat hier een afwijkend antwoord is geconstateerd. Een persoon stelt weliswaar dat het aantal contacten door het lidmaatschap van klimaatnetwerken is toegenomen, maar dat daarnaast weinig één-op-één contacten plaatsvinden. ‘Daarvoor heb ik mijn netwerken’ (interview Delft, 2).

Naast voordelen leveren samenwerkingen ook nadelen en verplichtingen op. Die ontstaan volgens de geïnterviewden doordat Delft op bepaalde vlakken voorop loopt en daardoor soms vooral bezig is met kennisdeling en minder met kennisvergaring (interview Delft, 1, 2). Door die koploperpositie heeft een betrokkene het gevoel dat het in netwerken soms doorsukkelt en dat de urgentie mist (interview Delft, 4). Tekenend hiervoor is dat personen de netwerken niet altijd als positief ervaren, omdat er onderwerpen zijn ‘waarvan je denkt: hebben we het hier nog steeds over?’ (interview Delft, 2). Dat Delft voorop loopt is volgens een geïnterviewde terug te zien in het convenant klimaatadaptief bouwen. De gemeente is hiervan afgestapt, omdat ze strengere regels heeft aangenomen dan met het convenant zijn opgesteld (interview Delft, 4). Een ander nadeel dat wordt genoemd is dat het lidmaatschap van netwerken tijd kost (interview Delft, 3). Dit nadeel wordt door een andere geïnterviewde weerlegd, want die stelt dat het de tijd waard is (interview Delft, 4). Verplichtingen zijn niet echt geconstateerd, buiten de opmerking van een persoon die vindt dat je moet participeren in een netwerk als je besluit om er lid van te worden (interview Delft, 2).

Gevraagd naar het effect van deze netwerken en intergemeentelijke samenwerkingen op het klimaatbeleid van de gemeente, komt meerdere keren naar voren dat geïnterviewden van mening zijn dat ze zorgen voor beter beleid (interview Delft, 1, 2, 4). Zo heeft het lidmaatschap

volgens een betrokkene geleid tot een aangescherpte klimaatadaptatiestrategie (interview Delft, 2). Verder benadrukt een geïnterviewde dat netwerken helpen bij de praktische uitvoerbaarheid van beleid (interview Delft, 3). Een ander persoon beaamt de hulp die netwerken bieden en stelt dat het Delfts klimaatbeleid veel doordachter is door samenwerkingen en het lidmaatschap van stedelijke klimaatnetwerken. Een voorbeeld is dat Delft energieambassadeurs gaat aanstellen, die bij mensen thuishouden en helpen met het vertalen van het gemeentelijk isolatieplan naar burgers. Deze functie is ‘afgekeken’ van Leiden, die al langer met energieambassadeurs werkt en in een netwerk heeft uitgelegd hoe zij deze personen inzetten en welke voordelen het oplevert (interview Delft, 4).

4.3 Leiden

4.3.1 *Het gemeentelijk klimaatbeleid*

De gemeente Leiden is als casus gekozen vanwege haar vooruitstrevendheid op het gebied van klimaatbeleid. Dit beeld wordt in de interviews beaamt. Zo is een geïnterviewde van mening dat de progressieve Leidse coalitie graag koploper wil zijn (interview Leiden, 1). Ook merken betrokkenen op dat ambities op zowel klimaatadaptatie als -mitigatie groot zijn en Leiden hard bezig is met de uitvoering hiervan (interview Leiden, 1, 2, 3). Deze ambities zijn terug te vinden in de beleidsakkoorden van de laatste twee coalities, waar klimaatbeleid als kernpunt is opgenomen. Hier is te lezen dat Leiden uiterlijk 2050 klimaatneutraal en klimaatbestendig wil zijn en daarvoor structureel extra middelen reserveert (Gemeente Leiden, 2018, 2022).

De focus op de uitvoering van klimaatbeleid is broodnodig, want een in 2020 uitgevoerde evaluatie van het integraal, gemeentelijk duurzaamheidsbeleid – wat mede klimaatadaptatie en energietransitie omvat – laat ‘een positieve, maar nog niet voldoende, ontwikkeling’ in de implementatie zien (CE Delft, 2020). Ook betrokkenen merken op dat de praktische uitvoering van plannen lastig is, omdat burgers een afwachtende houding hebben ten opzichte van klimaat. Hierdoor is het volgens geïnterviewden een gemeentelijke taak om een leidende rol te pakken in de uitvoering van klimaatbeleid en burgers hierin te betrekken (interview Leiden, 1, 2). Het uitvoeringsprogramma ‘Leiden biodivers en klimaatbestendig’ – waarin wordt beschreven hoe de doelen behaald worden – is een manier om hier sturing aan te geven (Gemeente Leiden, 2020). De focus op implementatie is ook in het laatste beleidsakkoord te zien, want daarin zijn concrete plannen en hun voortgang uitgewerkt. Zo is Leiden bezig met het verwezenlijken van de tweede groene ring van parken in de buitenwijken (Gemeente Leiden, 2022). Dat plan is vergevorderd en laat volgens een geïnterviewde resultaten zien (interview Leiden, 1).

Het opstellen en uitvoeren van klimaatbeleid wordt in de gemeente bemoeilijkt door een tekort aan middelen. In Leiden speelt namelijk dezelfde discrepantie als in Delft – tussen de middelen die volgens de ROB (2021) nodig zijn voor gemeentelijk klimaatbeleid en de middelen die de Rijksoverheid (2023) ervoor vrijmaakt. Ook een geïnterviewde geeft aan dat de gemeente onvoldoende middelen en te weinig mensen heeft om de landelijke doelen te kunnen bereiken (interview Leiden, 2). Opvallend genoeg meent een andere geïnterviewde dat de middelen wel voldoende zijn om de nu vastgestelde gemeentelijke ambities uit te voeren. Deze persoon stelt dat het hard werken is, maar ‘in mijn ogen doen we ongeveer wat de ambities zijn zoals ze besloten zijn’ (interview Leiden, 3). Deze medewerker geeft toe dat meer middelen nodig zijn als de ambities verhoogd worden. Ondanks de beperkte middelen laat Leiden haar wil om klimaatactie te ondernemen zien, door bijvoorbeeld financiële middelen uit de reguliere begroting vrij te maken voor het uitvoeringsprogramma ‘Leiden biodivers en klimaatbestendig’ (Gemeente Leiden, 2020).

Medewerkers achten het Leids klimaatbeleid coherent, omdat ze worden gestimuleerd om plannen integraal aan te pakken. Zo moeten alle projecten verantwoorden hoe zij bijdragen aan de klimaatdoelen. Deze integrale duurzaamheidsstrategie is volgens een geïnterviewde pas iets van de laatste jaren, want daarvoor was klimaat een losstaand programma binnen de gemeente (interview Leiden, 1, 2, 3). Deze integraliteit is het best te zien in de wijkvernieuwingen, waar allerlei duurzaamheidsopgaven – zoals vergroening en isolatie – worden gecombineerd (interview Leiden, 3). Een ander voorbeeld is de witgoedregeling voor minima, waar sociaal beleid en energiebesparing samenkomen doordat minima zuinigere huishoudelijk apparaten kunnen aanschaffen (interview Leiden, 1). De coherentie van het klimaatbeleid wordt bevorderd doordat alle klimaatbeleidsadviseurs in de afdeling Duurzame Leefomgeving zitten. Binnen deze afdeling zijn structurele overleggen in kleinere teams (interview Leiden, 1, 2, 3). Verder worden programma’s opgezet die zorgen voor de samenhang tussen beleid en uitvoering (interview Leiden, 2). Afdeling-overstijgende samenwerkingen vinden enkel op projectmatig of individueel niveau plaats, waarbij het op individueel niveau volgens een geïnterviewde moeilijk kan zijn om de juiste persoon te vinden (interview Leiden, 1, 3).

4.3.2 Gemeentelijke klimaatnetwerken en samenwerkingen

In de casusselectie is duidelijk geworden dat Leiden geen lid is van transnationale stedelijke klimaatnetwerken, maar opvallend genoeg stelt een geïnterviewde dat de gemeente ambities heeft om meer met Europa te gaan doen (interview Leiden, 2). Deze ambities zijn ook terug te

vinden in het recentste beleidsakkoord, waarin staat dat Leiden zich wil verbinden met ‘Europese steden waarmee we collectieve waarden delen’ (Gemeente Leiden, 2022). Een betrokkene meent dat ook ambtenaren zich meer op Europa focussen, omdat de EU steeds meer stuurt op het behalen van de klimaatdoelen en daarvoor subsidies beschikbaar stelt (interview Leiden, 2). De gemeente wil hier gebruik van maken. Zo heeft ze een aanvraag gedaan om *Climate Neutral City* te worden, waarbij een groep steden haar klimaatambities versnelt in ruil voor subsidies. Deze aanvraag was onsuccesvol, maar laat wel haar ambities zien (interview Leiden, 2). Opmerkelijk is dat de gemeente op het gebied van biodiversiteit – een thema dat sterk verbonden is met klimaat – wel in een Europees netwerk zit. Dit netwerk wordt door een geïnterviewde enkel als een prestigeproject bestempeld (interview Leiden, 3).

Op nationaal niveau is de gemeente al langer lid van diverse intergemeentelijke netwerken. Alle geïnterviewden identificeren voor het contact en de lobby met het Rijk, de VNG en G40 als belangrijkste netwerken. Bovendien is Leiden aangesloten bij een door de VNG geïnitieerd netwerk als Global Goals Gemeente (VNG, z.d.-a). Verder stellen betrokkenen dat de gemeente via diverse programma’s al dan niet structurele contacten met netwerken en andere Nederlandse gemeenten heeft (interview Leiden, 1, 2, 3). Zo is Leiden lid van KANS, een kennisnetwerk van Nederlandse middelgrote steden rond klimaatadaptatie (KANS, z.d.). Frappant genoeg stelt een geïnterviewde dat ambtenaren het belang van dit soort kennisnetwerken onderschatten, omdat ze zich soms te sterk laten leiden door de waan van de dag (interview Leiden, 2).

Leiden focust zich voornamelijk op regionale intergemeentelijke samenwerkingen. Dit komt volgens geïnterviewden mede doordat de gemeente als centrumgemeente veel functionele samenwerkingen aangaat met randgemeenten als Leiderdorp. Op klimaatadaptatie is zelfs een beleidsmedewerker aangesteld die zich specifiek bezighoudt met regionale samenwerkingen (interview Leiden, 1, 3). Een medewerker meent dat deze samenwerkingen essentieel zijn, omdat klimaatproblemen te groot zijn om solitair aan te pakken (interview Leiden, 2). De keuze om vooral met buurgemeenten samen te werken komt ook omdat het ‘handig’ is. Toch merkt een persoon op dat deze samenwerkingen lastig kunnen zijn, omdat deze randgemeenten zich vaak afwachtend opstellen en niet zo ambitieus zijn als Leiden (interview Leiden, 1).

Naast functionele samenwerkingen die ontstaan door de grensoverschrijdende werking van klimaatproblemen, is de gemeente lid van regionale netwerken omdat die door het Rijk of de provincie worden aangejaagd. Zo zit Leiden in de DPRA-regio (Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie) en de RES van Holland-Rijnland. Naast deze rijksinitiatieven speelt ook de provincie volgens geïnterviewden een grote rol in regionale samenwerkingen (interview Leiden, 2, 3). De provincie zorgt namelijk dat gemeenten samen om tafel gaan zitten. Zo heeft ze de *community*

of practice op energie-armoede en het convenant klimaatadaptief bouwen geïnitieerd. Op beide initiatieven is Leiden aangehaakt. Dat het lidmaatschap van deze netwerken van bovenaf zijn geïnitieerd, past bij de opmerking van een geïnterviewde dat samenwerking meer als middel en niet als doel an sich wordt gezien (interview Leiden, 2).

4.3.3 De voor- en nadelen van samenwerken

Leiden behaalt volgens de geïnterviewden voordelen uit het lidmaatschap van gemeentelijke klimaatnetwerken en het aangaan van samenwerkingen. Allereerst haalt de gemeente informatie en kennis uit de netwerken. Op nationaal niveau is die kennisuitwisseling gericht op hoofdlijnen en regionaal meer op uitvoering van klimaatbeleid. Kennis is belangrijk, want een gemeente kan niet overal expert in zijn (interview Leiden, 1, 2, 3). Zo merkt een betrokkene op dat de gemeente rond de natuur-inclusieve energietransitie leert van Delft, terwijl Leiden op het gebied van klimaatadaptatie juist kennis deelt. Deze persoon meent ook dat kennisdeling positief is, want zo is Leiden in staat om met meerdere gemeenten dezelfde regels op te stellen. Om dit te bereiken bestempeld deze persoon de lobby – via de VNG en G40 – als belangrijk voordeel van netwerken (interview Leiden, 3). Daarnaast stellen twee geïnterviewden dat regionale projecten aantrekkelijker, efficiënter en goedkoper worden als ze op grotere schaal worden uitgevoerd. Zo wordt een onderzoek naar het natuurvriendelijk verwijderen van vleermuizen om huizen te isoleren goedkoper als buurgemeenten meedoen (interview Leiden, 1, 3). Tot slot zorgen formele netwerken voor eenvoudigere informele contacten tussen ambtenaren van andere gemeenten. ‘Als je elkaar ontmoet in dat soort netwerkbijeenkomsten, kun je veel makkelijker even de telefoon pakken van: help me even of hoe doen jullie dat?’ (interview Leiden, 2).

De netwerken leveren niet alleen voordelen, maar ook nadelen en verplichtingen op. Zo zijn geïnterviewden van mening dat samenwerkingen vertragend kunnen werken, omdat het – zeker bij formele, projectmatige samenwerkingen – tijd kost om meerdere partijen op één lijn te krijgen (interview Leiden, 1, 2). Daarnaast benoemt een geïnterviewde dat het voor Leiden als voortrekker soms handiger is om zelfstandig te werken. Dit maakt de uitvoering eenvoudiger en voorkomt dat de gemeente enkel als vraagbaak dient. Deze medewerker noemt de koploperspositie een politiek-strategische keuze van het college, want je hebt ook te maken met de wet van de remmende voorsprong. Het is namelijk makkelijker om beleid van andere te volgen dan om zelf ambitieus beleid op te stellen (interview Leiden, 1). Een andere betrokkene gaat hier tegenin door te stellen dat netwerken de tijd waard zijn, omdat je als gemeente minder snel fouten maakt als je samen regels opstelt. Deze geïnterviewde is wel van mening dat niet

alle netwerken even nuttig zijn, dat er te veel soortgelijke netwerken bestaan en dat er soms nogal veel wordt vergaderd in deze netwerken (interview Leiden, 3). Qua verplichtingen brengt het lidmaatschap volgens een geïnterviewde vooral een inspanningsverplichting met zich mee. ‘Als je een samenwerking aangaat met elkaar, verwacht je wel dat iedereen daar ook tijd en moeite in steekt’ (interview Leiden, 2). In sommige netwerken heeft de gemeente ook een formele verplichting. Zo heeft Leiden in de DPRA-regio een kassiersfunctie, waarbij ze de rijks gelden in de regio verdeelt (interview Leiden, 2).

Gevraagd naar het effect van deze netwerken en intergemeentelijke samenwerkingen op het klimaatbeleid van de gemeente, merken geïnterviewden op dat ze aanjagend en faciliterend werken. Zo stellen ze dat kennisdeling en informele contacten het beleid beter maken. Ook wordt de realisatie van plannen volgens medewerkers aangejaagd. Het leren van elkaars fouten is volgens een betrokkene belangrijk, want iedereen loopt tegen dezelfde vraagstukken aan en zonder informatie-uitwisseling is het lastiger om de klimaatdoelen te halen (interview Leiden, 2). Verder leiden samenwerkingen in convenanten tot concrete richtlijnen die hun directe effect hebben op verschillende projecten in Nederland. Een geïnterviewde hoopt zelfs dat het Rijk de richtlijnen op klimaatadaptatie omzet in landelijke regels (interview Leiden, 3). Tot slot menen geïnterviewden dat intergemeentelijke samenwerkingen in de toekomst een grotere rol gaan spelen in het lokaal klimaatbeleid, omdat klimaatopgaven zo groot en grensoverschrijdend zijn (interview Leiden, 1, 2).

5. Analyse

Het gemeentelijk klimaatbeleid van Delft en Leiden lijkt sterk op elkaar, maar wordt door alle geïnterviewden soms rooskleuriger geschetst dan de werkelijkheid. Qua *input* hebben beide gemeenten te maken met krappe middelen, ondanks dat ze bereid zijn zelf extra geld opzij te zetten. Procesmatig (*throughput*) wordt geprobeerd om plannen zo integraal mogelijk op te stellen en hiervoor zijn in beide gemeenten structurele en projectmatige overleggen. Verder is de *output* soortgelijk, omdat zowel Delft als Leiden zich reeds focussen op de uitvoering. Deze uitvoering verloopt echter niet altijd vlekkeloos. Zo bestempelt CE Delft (2020) de uitvoering van het Leids klimaatbeleid als positief, maar niet voldoende en is de CO²-reductieprestatie van Delft in 2021 als onvoldoende beoordeeld (Gemeente Delft, 2021). Bovendien noemen de gemeenten zichzelf koploper op het gebied van klimaatbeleid, maar dit geldt zeker niet voor alle aspecten. Bij de opwekking van duurzame energie lopen beide gemeenten bijvoorbeeld flink achter op het landelijk gemiddelde (Gemeente Delft, 2021; Gemeente Leiden, 2018). Dit komt doordat het in een dichtbebouwde stad met een oude stadskern moeilijker is om op grote schaal duurzame energie op te wekken. Dit alles neemt niet weg dat er in beide gemeenten een duidelijke wil om klimaatactie te ondernemen kan worden vastgesteld. Op de punten waar de casusgemeenten geen koploperspositie hebben, moeten ze dan ook minimaal als volgers en zeker niet als achterblijvers worden gezien (Fuhr et al., 2018; Kern, 2019).

Ook de manier waarop beide cases intergemeentelijke samenwerkingen aangaan verschilt niet wezenlijk. Delft is – door inspanningen van de oud-klimaatwethouder – formeel lid van transnationale stedelijke klimaatnetwerken, maar is hier praktisch niet (meer) actief in. Leiden is enkel lid van een prestigieus transnationaal biodiversiteitsnetwerk. Dit is een aan klimaat verwant onderwerp, maar valt buiten de scope van deze scriptie. Verder richt de gemeente zich enkel tot Europa voor klimaatsubsidies. De focus van beide cases ligt duidelijk op regionale en nationale lobby- en kennisnetwerken. Doordat er verder geen wezenlijke verschillen tussen het stedelijk klimaatbeleid van beide cases zijn geconstateerd, kan worden geconcludeerd dat het formeel lidmaatschap van transnationale stedelijke klimaatnetwerken geen noemenswaardig effect heeft op het Delfts klimaatbeleid en vooral een indicator is dat de gemeente klimaatactie wil ondernemen. Hierdoor kan er in de *covariational analysis* geen effect van X op Y worden vastgesteld (zie tabel 3). Het verschil in X kan worden verklaard door verschillen in persoonlijk leiderschap. Dit betekent ook dat er bij de door Hoppe en Coenen (2011) geconstateerde positieve correlatie tussen het lidmaatschap van transnationale stedelijke klimaatnetwerken en het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten sprake is van een omgekeerde causaliteit.

Tabel 3 – Ingevulde covariational tabel met uiteenzetting van variabelen

Variabelen		Delft	Leiden
Onafhankelijke variabele (X)	Lidmaatschap transnationale stedelijke klimaatnetwerken	Aanwezig	Afwezig
Afhankelijke variabele (Y)	Gemeentelijk klimaatbeleid	Ambitieuus	Ambitieuus
Controlevariabele 1	Omvang gemeente	CBS Code 6	CBS Code 6
Controlevariabele 2	Impact klimaatverandering	Groot	Groot
Controlevariabele 3	Beschikbare middelen	Gelijk	Gelijk
Controlevariabele 4	Sociaaleconomische omgeving	Klimaatbewust	Klimaatbewust

De bevinding dat beide gemeenten vooral functionele, regionale en nationale samenwerkingen aangaan is logisch en in lijn met de theoretische verwachtingen. In beide casusgemeenten wordt duidelijk dat een combinatie van schaarse middelen, urgente problemen en ambitieuze doelen het noodzakelijk maakt om intergemeentelijke samenwerkingen te zoeken. De keuze voor regionale en nationale netwerken komt vervolgens door de geografische nabijheid, gedeelde taal en gedeelde institutionele context met andere lid-gemeenten (Lee & Jung, 2018). Ook uit andere literatuur blijkt dat kleine en middelgrote steden zich sneller aansluiten bij nationale en regionale netwerken (Cortes et al., 2022; Den Exter et al., 2015).

Het effect van nationale en regionale netwerken op het stedelijk klimaatbeleid is groter dan bij transnationale netwerken, maar het is moeilijk om vast te stellen hoe groot het effect precies is. Deze netwerken hebben een significanter effect, omdat ze frequenter voorkomen in de cases en omdat het effect van transnationale netwerken volgens de geïnterviewden marginaal is. Het precieze effect is moeilijk meetbaar, omdat Leiden en Delft in vergelijkbare mate lid zijn van soortgelijke netwerken. Het effect komt deels in beeld via de voordelen die de lidmaatschappen van nationale en regionale netwerken opleveren. In beide cases zijn dat het vergaren van kennis en expertise, het krijgen van invloed door het lobbyen van gemeentelijke standpunten bij andere overheden en de toename van informele contacten. Het is niet toevallig dat dit dezelfde voordelen zijn als die Heikkinen (2022) heeft geïdentificeerd in haar onderzoek naar de rol van gemeentelijke klimaatnetwerken in drie grote steden. Dat Leiden zonder het lidmaatschap van transnationale netwerken dezelfde voordelen behaalt als Delft, is een extra bevestiging dat het formeel lidmaatschap van transnationale klimaatnetwerken geen wezenlijk effect heeft op het lokaal klimaatbeleid. Kleine en middelgrote gemeenten kunnen met het lidmaatschap van de nationale en regionale netwerken dezelfde voordelen behalen als met het lidmaatschap van transnationale netwerken.

Tenslotte is er diversiteit zichtbaar in de nationale en regionale netwerken waar Delft en Leiden bij betrokken zijn. Dit wordt vooral veroorzaakt door de verschillende manieren waarop de netwerken en samenwerkingsverbanden geïnitieerd zijn (Cortes et al., 2022). Naast onafhankelijke netwerken zijn veel netwerken namelijk gestimuleerd door of opgezet vanuit het Rijk, de provincie Zuid-Holland of de VNG. Hierdoor ontstaat een polycentrisch milieu van in elkaar verweven netwerken. *Embedded upscaling* – waarbij klimaatnetwerken (MLG type-II) ingebed worden in algemenere netwerken (MLG type-I) – vindt plaats, maar vooral vanuit regionale klimaatnetwerken naar het provinciaal/nationaal niveau (Kern, 2019). De Global Goals Gemeenten zijn als subgroep van de VNG een goed voorbeeld van *embedded upscaling*. Er is – in tegenstelling tot de verwachting – in beide cases geen verbinding geconstateerd tussen regionale/nationale klimaatnetwerken en transnationale netwerken.

6. Conclusie

Deze scriptie heeft door middel van een vergelijkend casusonderzoek tussen Delft en Leiden onderzocht welk effect het lidmaatschap van (trans)nationale en regionale gemeentelijke klimaatnetwerken heeft op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten. Na een uitgebreide bespreking van de theorie, werd de verwachting geformuleerd dat transnationale stedelijke klimaatnetwerken een positief effect op het lokaal klimaatbeleid hebben of dat deze netwerken vooral een indicator zijn dat gemeenten klimaatactie willen ondernemen. Verder werd de verwachting uitgesproken dat diverse netwerken onderling verweven zijn en dat kleine en middelgrote steden – die zich sneller aansluiten bij regionale en nationale netwerken – daardoor toch indirect betrokken zijn bij transnationale klimaatnetwerken.

Uit het casusonderzoek blijkt dat Delft en Leiden een ongeveer even ambitieus klimaatbeleid hebben en op vergelijkbare manieren lid zijn van stedelijke klimaatnetwerken. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het verschil tussen de twee gemeenten – het formeel lidmaatschap van transnationale gemeentelijke klimaatnetwerken – geen substantieel effect heeft op het lokaal klimaatbeleid van Delft. Door het ontbreken van dit effect kan worden geconstateerd dat het lidmaatschap vooral fungeert als indicator dat de gemeente klimaatactie wil ondernemen. Verder is duidelijk geworden dat beide casusgemeenten vooral regionale en nationale intergemeentelijke samenwerkingen aangaan en hier kennis, invloed en informele contacten uit halen. Het effect van deze netwerken zit dan ook in de hieruit voortvloeiende voordelen, maar het precieze effect is moeilijk meetbaar doordat Delft en Leiden op soortgelijke wijze intergemeentelijke samenwerking aangaan. Tenslotte is in beide cases een onderlinge verwevenheid van diverse klimaatnetwerken geconstateerd. Toch heeft dit in Delft en Leiden niet geleid tot een indirecte betrokkenheid bij transnationale gemeentelijke klimaatnetwerken. Hierdoor is de laatste verwachting niet waargemaakt.

Bij de hierboven genoemde conclusies moeten enkele kanttekeningen worden geplaatst die te maken hebben met methodologische beperkingen van deze scriptie. De grootste beperking is dat het effect van nationale en regionale netwerken moeilijker onderzocht kan worden, omdat die netwerken in beide cases op vergelijkbare wijze voorkomen. Daarnaast is het onduidelijk of bepaalde bevindingen generaliseerbaar zijn naar soortgelijke cases of dat die bevindingen deze cases uniek maken. Het is bijvoorbeeld onduidelijk of persoonlijk leiderschap ook in andere cases een doorslaggevende factor is om al dan niet lid te worden van transnationale stedelijke klimaatnetwerken. Bovendien blijft het na dit onderzoek onduidelijk of transnationale netwerken eerder in Delft of in andere steden wel een significante invloed hebben gehad.

Ondanks de waardevolle bijdrage van deze scriptie blijft een hoop onduidelijk over het effect van het lidmaatschap van (trans)nationale en regionale stedelijke klimaatnetwerken op het klimaatbeleid van Nederlandse gemeenten. Het kan relevant zijn om een grootschaliger onderzoek te doen naar de invloed van persoonlijk leiderschap op het al dan niet lid worden van transnationale stedelijke klimaatnetwerken. Verder zou onderzoek naar nationale en regionale netwerken en hun mogelijke connecties met transnationale netwerken helpen om een beter beeld te krijgen van de schaal waarop *embedded upscaling* plaatsvindt. Daarnaast kan het interessant zijn om onderzoek te doen naar diverse transnationale netwerken en te achterhalen welke gemeenten hierin actiever zijn en hoe dat komt. Bovendien zou de specifieke Nederlandse context – inclusief de sub-contexten van provinciale overheden – verder onderzocht kunnen worden. Hoe gaan deze overheden bijvoorbeeld om met gemeenten die niets of weinig willen doen aan klimaatverandering? Een vergelijkend onderzoek tussen diverse contexten lijkt hiervoor de beste aanpak. Tot slot kan een onderzoek naar de invloed van lokale overheden op andere overheden via verschillende (trans)nationale lobbynetwerken helpen om een beter beeld te krijgen van de verticale MLG-dimensie.

7. Literatuurlijst

- Allain-Dupré, D. (2020). The multi-level governance imperative. *The British Journal of Politics and International Relations*, 22(4), 800–808.
<https://doi.org/10.1177/1369148120937984>
- Bansard, J. S., Pattberg, P. H., & Widerberg, O. (2017). Cities to the rescue? Assessing the performance of transnational municipal networks in global climate governance. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 17, 229–246.
<https://doi.org/10.1007/s10784-016-9318-9>
- Barber, B. R. (2013). *If Mayors Ruled the World: Dysfunctional Nations, Rising Cities*. Yale University Press.
- Betsill, M. M., & Bulkeley, H. (2006). Cities and the Multilevel Governance of Global Climate Change. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 12(2), 141–159. <https://doi.org/10.1163/19426720-01202004>
- Blatter, J., & Haverland, M. (2012). Co-Variational Analysis. In *Designing case studies: Explanatory approaches in small-n research* (pp. 33–78). Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1057/9781137016669_2
- Bulkeley, H. (2010). Cities and the Governing of Climate Change. *Annual Review of Environment and Resources*, 35(1), 229–253. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-072809-101747>
- CBS Statline. (2022a). *Bevolking 15 tot 75 jaar; opleidingsniveau, wijken en buurten, 2021*. Geraadpleegd op 19 maart 2023, van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/85372NED/table?ts=1679238534743>
- CBS Statline. (2022b). *Gebieden in Nederland 2022*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85067NED/table?searchKeywords=Ministerie%20van%20OCW>
- CE Delft. (2020). *Evaluatie duurzaamheidsbeleid gemeente Leiden: Rekenkameronderzoek*. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://leiden.incijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=228>
- COELO. (z.d.). *Wat ontvangt mijn gemeente?: Algemene uitkering per gemeente per inwoner*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.coelo.nl/index.php/wat-ontvangt-mijn-gemeente>

- Cortes, S., Van der Heijden, J., Boas, I., & Bush, S. R. (2022). Unpacking the heterogeneity of climate city networks. *Cities: The International Journal of Urban Policy and Planning*, 121, 103512. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103512>
- Den Exter, R., Lenhart, J., & Kern, K. (2015). Governing climate change in Dutch cities: anchoring local climate strategies in organisation, policy and practical implementation. *Local Environment*, 20(9), 1062–1080. <https://doi.org/10.1080/13549839.2014.892919>
- EC [Europese Commissie]. (z.d.). *Europese klimaatwet*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van https://climate.ec.europa.eu/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_nl
- Fuhr, H., Hickmann, T., & Kern, K. (2018). The role of cities in multi-level climate governance: Local climate policies and the 1.5 °C target. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 30, 1–6. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.10.006>
- Gemeente Delft. (2013). *Nota Delft energieneutraal 2050: Uitvoeringsprogramma Delft 2013-2016*. Geraadpleegd op 5 mei 2023, van <https://www.delft.nl/sites/default/files/2018-01/Nota%20Delft%20energieneutraal%202050.pdf>
- Gemeente Delft. (2018). *De toekomst in uitvoering: Coalitieakkoord Delft 2018-2022*. Geraadpleegd op 5 mei 2023, van https://www.politiekdelft.nl/gr2018_coalitieakkoord_26blz.pdf
- Gemeente Delft. (2021). *Programma-verantwoording Duurzaam Delft: Wat hebben we bereikt en wat hebben we ervoor gedaan?* Geraadpleegd op 5 mei 2023, van <https://jaarstukken.delft.nl/programma-verantwoording/duurzaam-delft/wat-hebben-we-bereikt-en-wat-hebben-we-ervoor-gedaan>
- Gemeente Delft. (2022). *Samen werken aan Delft: Coalitieakkoord 2022-2026*. Geraadpleegd op 23 februari 2023, van <https://ris.delft.nl/wp-content/uploads/2022/06/Coalitieakkoord-Samen-werken-aan-Delft.pdf>
- Gemeente Leiden. (2018). *Beleidsakkoord 2018-2022 - Samen maken we de stad: Werkend aan een groen, sociaal en ondernemend Leiden*. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://nieuwleidsbolwerk.nl/wp-content/uploads/2018/05/Beleidsakkoord-College-2018-2022.compressed.pdf>

- Gemeente Leiden. (2020). *Leiden biodivers en klimaatbestendig - Samen maken we Leiden groener! : Uitvoeringsprogramma 2020-2023*. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van https://leiden.notubiz.nl/document/8568796/1/200027_Bijlage_1_Leiden_Biodivers_en_klimaatbestendig%2C_Samen_maken_we_Leiden_groener%21_Uitvoeringsprogramma_2020-2023_%282%29
- Gemeente Leiden. (2022). *Samen leven in Leiden: Beleidsakkoord Gemeente Leiden 2022-2026*. Geraadpleegd op 23 februari 2023, van <https://sleutelstad.nl/wp-content/uploads/2022/06/Beleidsakkoord-2022-2026-Samen-leven-in-Leiden.pdf>
- Giest, S. (2014). Place-Based Policy in Climate Change: Flexible and Path-Dependent Elements. *International Journal of Public Administration*, 37(12), 824–834. <https://doi.org/10.1080/01900692.2014.917100>
- Giest, S., & Howlett, M. (2013). Comparative Climate Change Governance: Lessons from European Transnational Municipal Network Management Efforts. *Environmental Policy and Governance*, 23(6), 341–353. <https://doi.org/10.1002/eet.1628>
- Gupta, J. (2007). The multi-level governance challenge of climate change. *Environmental sciences*, 4(3), 131–137. <https://doi.org/10.1080/15693430701742669>
- Hakelberg, L. (2014). Governance by Diffusion: Transnational Municipal Networks and the Spread of Local Climate Strategies in Europe. *Global Environmental Politics*, 14(1), 107–129. https://doi.org/10.1162/glep_a_00216
- Heikkinen, M. (2022). The role of network participation in climate change mitigation: a city-level analysis. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 14(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/19463138.2022.2036163>
- Hickmann, T. (2021). Locating Cities and Their Governments in Multi-Level Sustainability Governance. *Politics and Governance*, 9(1), 211–220. <https://doi.org/10.17645/pag.v9i1.3616>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2003). Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance. *American Political Science Review*, 97(02). <https://doi.org/10.1017/s0003055403000649>
- Hoppe, T., & Coenen, F. (2011). Creating an analytical framework for local sustainability performance: a Dutch Case Study. *Local Environment*, 16(3), 229–250. <https://doi.org/10.1080/13549839.2011.565466>

- Hoppe, T., Van Der Vegt, A., & Stegmaier, P. (2016). Presenting a Framework to Analyze Local Climate Policy and Action in Small and Medium-Sized Cities. *Sustainability*, 8(9), 847. <https://doi.org/10.3390/su8090847>
- Hughes, S. (2017). The Politics of Urban Climate Change Policy. *Urban Affairs Review*, 53(2), 362–380. <https://doi.org/10.1177/1078087416649756>
- IPCC [The Intergovernmental Panel on Climate Change]. (2023). *Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6)*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van https://report.ipcc.ch/ar6syр/pdf/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf
- Jagers, S. C., & Stripple, J. (2003). Climate Governance Beyond the State. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 9(3), 385–399. <https://doi.org/10.1163/19426720-00903009>
- Jotzo, F., Depledge, J., & Winkler, H. (2018). US and international climate policy under President Trump. *Climate Policy*, 18(7), 813–817. <https://doi.org/10.1080/14693062.2018.1490051>
- KANS [Klimaatadaptatie Nederlandse Steden]. (z.d.). *Over KANS*. Geraadpleegd op 11 mei 2023, van <https://www.netwerkkans.nl/over-kans/>
- Kern, K. (2019). Cities as leaders in EU multilevel climate governance: embedded upscaling of local experiments in Europe. *Environmental Politics*, 28(1), 125–145. <https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1521979>
- Kern, K., & Bulkeley, H. (2009). Cities, Europeanization and Multi-level Governance: Governing Climate Change through Transnational Municipal Networks. *Journal of Common Market Studies*, 47(2), 309–332. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2009.00806.x>
- Klimaat-effectatlas* (z.d.). Geraadpleegd op 2 maart 2023, van <https://www.klimaat-effectatlas.nl/nl/>
- Kloosterman, R., Akkermans, M., Reep, C., Wingen, M., Molnar - In 't Veld, H., & Van Beuningen, J. (2021). *Klimaatverandering en energietransitie: opvattingen en gedrag van Nederlanders in 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Geraadpleegd op 19 maart 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2021/klimaatverandering-en-energietransitie-opvattingen-en-gedrag-van-nederlanders-in-2020?onepage=true#c-2--Opvattingen-over-klimaatverandering>

- Lamb, W. F., Creutzig, F., Callaghan, M., & Minx, J. C. (2019). Learning about urban climate solutions from case studies. *Nature Climate Change*, 9(4), 279–287.
<https://doi.org/10.1038/s41558-019-0440-x>
- Lee, T., & Jung, H. Y. (2018). Mapping city-to-city networks for climate change action: Geographic bases, link modalities, functions, and activity. *Journal for Cleaner Production*, 182, 96–104. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.02.034>
- Osei Kwadwo, V., & Skripka, T. (2022). Metropolitan governance and environmental outcomes: does inter-municipal cooperation make a difference? *Local Government Studies*, 48(4), 771–791. <https://doi.org/10.1080/03003930.2021.1958785>
- Reckien, D., Salvia, M., Heidrich, O., Church, J. M., Pietrapertosa, F., De Gregorio-Hurtado, S., D'Alonzo, V., Foley, A., Simoes, S. G., Lorencová, E. K., Orru, H., Orru, K., Wejs, A., Flacke, J., Olazabal, M., Geneletti, D., Feliu, E., Vasilie, S., Nador, C., Krook-Riekkola, A., Matosović, M., Fokaides, P. A., Ioannou, B. I., Flamos, A., Spyridaki, N., Balzan, M. V., Fülöp, O., Paspaldzhiev, I., Grafakos, S., & Dawson, R. (2018). How are cities planning to respond to climate change? Assessment of local climate plans from 885 cities in the EU-28. *Journal of Cleaner Production*, 191, 207–219.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.03.220>
- Rijksoverheid. (z.d.-a). *Data Financiën Decentrale Overheden*. Geraadpleegd op 1 maart 2023, van <https://www.financiengemeenten.nl/dashboard/dashboard/gemeentefonds--model-tot-en-met-2022->
- Rijksoverheid. (z.d.-b). *Klimaatbeleid*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/klimaatverandering/klimaatbeleid>
- Rijksoverheid. (2023, 27 februari). *Ruim € 1 miljard voor uitvoering klimaatbeleid gemeenten en provincies*. Geraadpleegd op 5 mei 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/02/27/ruim-%E2%82%AC1-miljard-voor-uitvoering-klimaatbeleid-gemeenten-en-provincies>
- ROB [Raad van het Openbaar Bestuur]. (2021). *Van Parijs naar praktijk: Bekostiging en besturing van de decentrale uitvoering van het Klimaatakkoord*. Geraadpleegd op 5 mei 2023, van <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2021/01/25/advies-van-parijs-naar-praktijk>

- SDG [Sustainable Development Goals]: Goal 13 - Climate Action. (z.d.). United Nations Development Programme (UNDP). Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://www.undp.org/sustainable-development-goals/climate-action>
- Steffen, B., Schmidt, T. S., & Tautorat, P. (2019). Measuring whether municipal climate networks make a difference: the case of utility-scale solar PV investment in large global cities. *Climate Policy*, 19(7), 908–922. <https://doi.org/10.1080/14693062.2019.1599804>
- Termeer, C. J. A. M., Dewulf, A., & Van Lieshout, M. (2010). Disentangling Scale Approaches in Governance Research: Comparing Monocentric, Multilevel, and Adaptive Governance. *Ecology and Society*, 15(4), 29. <https://www.ecologyandsociety.org/vol15/iss4/art29/>
- UNFCCC [United Nations Framework Convention on Climate Change]. (z.d.). *The Paris Agreement: What is the Paris Agreement?* Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement>
- Van der Heijden, J. (2019). Studying urban climate governance: Where to begin, what to look for, and how to make a meaningful contribution to scholarship and practice. *Earth System Governance*, 1, 100005. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2019.100005>
- VNG [Vereniging van Nederlandse Gemeenten]. (z.d.-a). *Gemeenten 4 Global Goals netwerk*. Geraadpleegd op 8 mei 2023, van <https://vng.nl/artikelen/gemeenten-4-global-goals-netwerk>
- VNG. (z.d.-b). *Gemeenten en het Klimaatakkoord*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://vng.nl/artikelen/gemeenten-en-het-klimaatakkoord>